

tur, ut propter illam ei non imputentur peccata; ergo simili ratione potuit eamdem permissionem Deus facere amori vel poenitentiae; ergo per hos etiam actus potuit applicari justitia Christi. In Scriptura autem non minus, imo magis fit promissio remissionis peccatorum sub conditione dilectionis; ergo gratis tribuunt hæretici istam apprehensionem fidei vel fiduciæ, potius quam dilectioni. Quem discursum latius prosequitur Bellarminus, libro 4 de Justificatione, capit. 16, et Valent., 2 tom., disput. 8, quæstion. 5, punct. 4, § 1, vers. *Quarto*. Quocirca controversia cum hæreticis de vera vel imputata justitia, inhærente, vel extrinsecus denominante, longe diversa est a quæstione præsenti de actibus quibus justitia illa, qualiscumque sit, obtinetur; et quicquid sit de justificationis modo quoad formam, evidens est ex Scripturis non minus esse necessariam dilectionem et poenitentiam ut recipiatur vel apprehendatur justitia, quam fides vel fiducia.

25. Ratio secunda infirmatur. — Redarguntur hæretici. — *In forma satisfit.* — Ad secundam rationem, ex eo sumptam quod gratis justificamur, respondetur principium esse catholicum, quod in sequenti capite et infra, lib. 12, late tractandum est. Nunc breviter negamus consequentiam, sicut illam virtute negat Concilium Tridentinum, sess. 6, cap. 8, ubi declarat sensum in quo dicimus gratis justificari, nimur, quia nihil eorum quæ justificationem præcedunt, sive fides, sive opera, ipsam justificationis gratiam promeretur. Ex quibus verbis redarguere possumus hæreticos, quia si necessitas poenitentiae, verbi gratia, vel charitatis, obstat quominus justificatio gratis fiat, obstabit etiam necessitas actus fidei; vel si fides vel fiducia potest concurrens ad justificationem sine merito, poterit etiam amor vel poenitentia. Consequentiam hanc inferius, tractando de merito, latius explicatur sumus; nunc breviter ostenditur, quia, sicut poenitentia vel amor est opus hominis, ita etiam et fides est opus nostrum. Nam Christus exigens fidem a Judæis, dicebat illis: *Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam*, quod de actu credendi statim ipse explicuit, Joan. 6, et, sicut fides est opus Dei in nobis, ut ibidem dicitur, et donum Dei, ut ait Paulus, ad Phil. 4, ita etiam caritas et poenitentia est opus et donum Dei, ut in superioribus late probatum est; et sicut unum ex his operibus est bonum, ita et aliud; vel si ipsi hæretici di-

cunt omnia opera nostra esse mala, idem co-gentur de fide dicere. Ac proinde si vel hoc titulo vel quocumque alio negent actus nos-tros esse meritorios, profecto, etiamsi requi-rantur ad justitiam, non impedient quin jus-tificatio gratis fiat; si vero dicant esse meri-torios et ideo obstare gratuita justificationi, idem illis sequeretur de actu fidei. Vel deni-que si contendunt ab actu fidei concurrente ad justificationem separari rationem meriti, quia antecedit, idem nos dicimus (sicut Con-cilium dixit) de cæteris actibus, nam antece-dunt justificationem; ergo ex eo quod jus-tificatio gratis et sine merito fiat, non magis inferri potest fieri sine necessitate poenitentiae, vel alterius similis dispositionis ex parte nostra, quam fidei, vel fiduciæ. Itaque eviden-ter convincitur eorum argumentum nihil magis contra nos, quam contra suam fidem urgere. Quomodo autem illa duo componantur, justificationem nobis dari gratis, et nihilominus non dari sine dispositionibus nostris, summatis dicitur, quia dispositiones et sunt ex spiritu gratiæ, et non merentur justificationem ipsam de condigno, ut postea latius dicemus.

26. Ultimum argumentum in ipsos hæreticos retorquetur. — *Distinguendum.* — Ultima ratio sumebatur ex alio principio, quod homo nihil boni potest operari prius quam justifice-tur, maxime id intelligendo Theologico more, ut nunc loquimur, de bono opere conducente ad salutem, quod pietatis dicitur. At hoc principium simili modo potest contra hære-ticos replicari, nam fides est opus hominis, ut ostensum est, et præcedit justificationem saltem natura, cum secundum illos sit organum quo illam apprehendimus: vel ergo est opus malum, et sic per malum opus justifi-cimur, quod absurdissimum est; vel est opus bonum, et sic falsum est illud generale prin-cipium, et quod ipsi de fide dixerint, nos de aliis dispositionibus dicemus. Respondemus ergo principium illud posse in se et absolute considerari, vel prout fundatur in doctrina Augustini. Priori modo distinguendum est verbum illud *justificetur*. Accipi enim potest late vel stricte. Priori modo justificari dici potest qui ad justitiam moveri incipit, quamvis ipsam justitiam formaliter justificantem nondum accepit; posteriori modo dicitur quis justificari in eo puncto quo apud Deum fit justus, ipsamque formam justitiae infusam recipit. In priori acceptione verissime dici-tur hominem nihil boni posse operari, prius-

quam ex parte aliqua justificetur, quia si opus est pium, etiamsi sit primum, per illud incipit aliquo modo justificatio, saltem remote, ut in superioribus visum est. At vero si jus-tificandi verbum sumatur posteriori modo pro ipsa infusione justitiae per quam homo justus constituitur, sic principium illud non est verum, nam potest homo multa pietatis opera efficere prius natura, imo et tempore, quam justus sit, ut in superioribus late probatum est.

27. In doctrina Augustini solvitur superior ratio. — Loquendo autem de doctrina Augus-tini, dicimus imprimis etiam in illa notissi-mum esse fidem antecedere justificationem perfectam, et posteriori modo pro gratiæ infu-sione sumptam, nam vulgare est apud ip-sum fidem impetrare justitiam et remissio-nem peccatorum, epist. 103, lib. de Grat. et lib. arbitr., cap. 7, de Prædestinat. Sanctor., cap. 7; non posset autem aliquo modo impe-trare, nisi aliquo modo præcederet; et inter-dum addit spem, interdum confessionem proprii peccati, vel orationem, ut in libro 2 cont. Parmen., cap. 8, agens de Publicano. Igitur cum dicit bona opera non antecedere jus-tificationem, necesse est ut in alio sensu de justificatione loquatur, quod apud ipsum ini-stitutum non est. Nam is qui confitetur peccata dicitur inchoare justitiam, lib. 4 de Baptism., cap. 21, et tract. 4 in Joann., et in dicta epist. 103 dicit justificari hominem non sola remissione peccatorum, sed etiam inspiratione fidei, timoris, etc. Et ita videtur loqui, dicta quæst. 2 ad Simplician. et lib. de Fide et operib., cap. 4, nam generatim de gratia loquitur. Quod si alicubi loquitur de homine jam perfecte justo, vel loquitur de opere justitiae, quod sit meritorium de condigno, ut plane videtur loqui in locis alle-gatis super Psalmos, vel loquitur non de uno aut alio opere justitiae, sed de operatione justitiae integra cum observatione omnium mandatorum, et hanc dicit non esse nisi in homine jam justo, et ita plane loquitur in li-bro de Spiritu et littera, et contra duas Epis-tolas Pelagian. Nihil ergo ex illo principio recte intellecto contra catholicam doctrinam inferri potest.

CAPUT XXII.

QUO SENSU DICAT PAULUS HOMINEM NON JUSTIFI-CARI EX OPERIBUS, ET NON CONTRADIGAT JACO-BO DICENTI HOMINEM EX OPERIBUS JUSTIFICARI.

1. De operibus legis ex Apostolo objectio serpit. — Ultima et præcipua objectio hæreticorum sumitur ex doctrina Pauli, sæpissime negantis hominem justificari ex operibus. Apud eum autem distinguere possumus du-plicia testimonia, quædam, in quibus loquitur de operibus legis, ab aliis, in quibus genera-lius et sine ulla restrictione loquitur. Prioris generis sunt hæc, ad Roman. tertio: *Ex ope-ribus legis non justificabitur omnis caro coram illo*; et infra: *Arbitramur hominem justificari per fidem sine operibus legis*. Et, ut ostendat se loqui de lege scripta, adjungit statim: *An Iudeorum Deus tantum?* quia videlicet illis tantum data fuerat lex quam ibi *legem factorum* vocaverat: et similiter, ad Galat. 2, os-tendens se loqui de Iudeorum lege, inquit: *Nos ex natura Iudei, et non ex gentibus peccatores, scientes autem quod non justificatur homo ex operibus legis, nisi ex fide Jesu Chri-sti, et nos in Christo Jesu credimus, ut jus-tificemur ex fide Christi, et non ex operibus legis, propter quod ex operibus legis non justi-ficabitur omnis caro coram illo*. Si enim per legem justitia, ergo gratis Christus mortuus est. Et in capite quinto: *Evacuati estis a Christo, qui in lege justificamini, a gratia ex-cidistis; nos enim spiritu ex fide spem justi-tiae expectamus*. Et ad Philippiens. 4 dicit omnia legalia contemnere: *Ut Christum (ait) lucrificiam, et inveniag in illo non habens me-am justitiam quæ ex lege est, sed illam quæ ex fide est Christi JESU, quæ ex Deo est justi-tia in fide*.

2. Absoluta Pauli testimonia objiciuntur. — Posterioris ordinis sunt illa testimonia in quibus Paulus absolute et sine limitatione ulla negat hominem justificari ex operibus. Præ-cipuum est, ad Roman. 4: *Si Abraham ex operibus justificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum*; unde tacite subsumit: Sed Abraham apud Deum gloriam habet; ergo non est ex operibus justificatus. Ubi jam non de operibus legis, sed simpliciter de quibuscumque operibus loqui videtur. Quod magis comprobatur ratio quam subdit, sic enim argu-mentatur: *Ei qui operatur, merces non impu-tatur secundum gratiam, sed secundum de-*

bitum; ei autem qui non operatur, credenti autem in eum qui justificat impium, reputatur fides ejus ad justitiam secundum propositum gratiae Dei. At vero Abraham justificatus est, quia credidit Deo, et fides est illi reputata ad justitiam, ut Scriptura dicit; ergo non est ex operibus justificatus. In quo argumento major propositio necessario de quibuscumque operibus intelligenda est, quia merces quorumecumque operum gratiam excludit, sicut idem Paulus, c. 11 ejusdem epistolæ, dicit: *Si gratia, jam non ex operibus, alioqui gratia non est gratia.* Unde ad Ephes. 3: *Gratia (inquit) estis salvati per fidem, et hoc non ex vobis, Dei enim donum est, non ex operibus, ut ne quis glorietur.* Quæ ratio exigit ut excludantur omnia opera, quia de quibuscumque propriis posset quis gloriari. Ac denique quoties Paulus absolute excludit opera, omnia removet, ut Roman. 9: *Non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei, etc.,* ut ponderavit Augustinus, libr. de Prædestinat. Sanctor., capit. 7; et 2 ad Timoth. 1: *Vocavit nos vocatione sua sancta, non secundum opera nostra, etc.;* ad Tit. 1: *Non ex operibus justitiae que fecimus nos;* et proprietas verborum id requirit, tum quia negatio vi sua omnia includit, nisi limitetur ex parte termini cui adjungitur, tum quia sermo est doctrinalis, et ideo sine limitatione traditus universalis æquivalet.

3. *Ad priora loca Pauli.* — Priora igitur loca per se ac solitarie spectata a multis intelliguntur stricte de lege veteri quoad proprios ritus et ceremonias ejus. Et sic intellecta non habent repugnantiam cum Jacobo, ille enim nunquam his operibus legis tribuit justificationem; neque in se habent difficultatem, quia si de præsenti tempore sit sermo, certum est hominem non solum non justificari ex illis operibus, sed potius justitiam amittere, vel illi impedimentum apponere, si illa ut opera sunt antiquæ legis faciat. Si vero loquamus absolute de tempore ante datam legem, etiam est certum illa opera non fuisse necessaria ad justificationem, ut exemplum Abrahæ ostendit. Idemque est de omnibus gentilibus, etiam pro tempore legis antiquæ. Si denique loquamus de tempore pro quo illa lex duravit, et de Judæis qui illi subjiciebantur, sic etiam verum est nunquam fuisse justificatos ex operibus legis, ut illius erant, quia illa lex nihil ad perfectum adduxit, ut dicitur ad Hebr. 7, nec per se habebat vim justificandi, quia erat vacua et egena, ut tom. 3 de Sacrament., et lib. ult. de Legibus ostensum est. Nihilominus ta-

men verum est potuisse homines illam legem servantes justificari, tum prima justificatione, habentes cum fide et pœnitentia propositum servandi illam legem ad quam tenebantur, tum secunda justificatione, merendo augmentum justitiae servando legem illam, ita tamen ut neutra justitia tunc daretur virtute legis, sed fidei, non otiosæ aut mortuæ, sed convenienter ad legem ipsiusmet operantis; lex enim vetus nec fidem nec legem connaturalem (ut sic dicam) ipsi fidei excludebat, imo in illa fundabatur. Unde Paulus, excludens dicto modo opera legis, non excludit legem fidei nec opera ejus, imo nec ipsa opera quæ lex habebat, quatenus fieri poterant et debebant spiritu fidei Dei et Christi. Quia vero Judæi increduli et Christo repugnantes, vel etiam male et ignoranter Christum admittentes, ita in lege confidebant, ac si materiali (ut sic dicam) observatione ipsius, et non ex fide Christi venturi ad salutem valeret, vel etiam necessaria esset, ideo Paulus contra illos scribens, et ad sensum illorum loquens, opera legis rejicit a justificatione, quia nec ad illam necessaria sunt, nec ex vi legis utilia, sed tota justificatio in spiritu fidei radicem habeat, et per opera fidei, ut talia sunt, comparetur seu compleatur. Si ergo illa testimonia in hoc sensu exponantur, nihil in illis habent hæretici quod objiciant, ut per se patet.

4. *Dubium.* — Difficultas vero est an hic sensus sufficiat, et an posteriora testimonia sint ita per priora limitanda et explicanda, vel potius priora per posteriora magis amplianda. Priorem partem videtur semper secutus Ambrosius, vel quicumque fuit auctor commentariorum in Paulum qui Ambrosio tribuuntur, et nonnulli alii qui putant sufficienter ac generaliter exponi omnia loca Pauli, quod ubique tantum excludat opera legis sub formalitate (ut sic dicam) operum legis veteris. Et videtur hæc responsio fieri probabilis. Primo, quia optime exponit Scriptura, quædam loca per alia ita declarando, ut inconvenientia vel errores qui in alio sensu sequi possunt faciliter vitentur; hoc autem in illa expositione observatur; ergo. Secundo, non est necessarium ut in omnibus Scripturæ locis de eadem re loquentibus, eadem verba semper repetantur, sed interdum licet unum vel aliud verbum omittatur, ex aliis locis subintelligendum creditur. Sic enim supra dicebamus, ut, quoties Scriptura de justificatione loquitur et illam fidei tribuit, charitatis etiam mentionem faciat, nam ex aliis locis subintelligitur;

ergo similiter, licet Paulus, dicens *non ex operibus*, non semper addat *legis*, optime potest ex aliis locis subintelligi. Tertio, juvat, quod ubi prius Paulus absolute dicit *nón ex operibus*, statim illud explanat in operibus legis veteris, ut in præcipuo loco, qui est ad Romanos quarto, postquam dixit Abraham non fuisse ex operibus justificatum, statim subiungit: *Dicimus quia reputata est Abrahæ fides ad justitiam. Quomodo ergo reputata est, in circumcisione, an in præputio? Non in circumcisione, sed in præputio.* Ubi statim restringit sermonem ad opera legis. Quarto, hoc modo facile conciliatur sententia Pauli cum Jacobo, qui, c. 2, eodem exemplo probat *fidem sine operibus mortuam esse*, quia *Abraham ex operibus justificatus est, offerens filium suum super altare,* etc., et simile exemplum adducit de Rabah meretrice, quia non loquitur de operibus legis, sed de aliis.

5. *Alia enodatio testimonii divi Pauli.* — *Satisfit tacite objectioni.* — Nihilominus aliorum multorum sententia est, posteriora testimonia Pauli universaliter et ut sonant esse intelligenda. Primo quidem ac præcipue propter illa quæ ponderavimus, referendo ipsa testimonia. Secundo, quia per illa testimonia non solum dammantur Judæi fidentes de operibus legis, sed etiam Pelagiani qui de operibus naturæ et liberi arbitrii gloriabantur, et contra utrosque firmatur catholica veritas, quod gratia non detur hominibus propter eorum opera; ergo necesse est ut de quibuscumque bonis operibus intelligantur. Tertio, ita videtur exponi in Concilio Arauciano, canone 21: *Sicut eis qui, volentes in lege justificari, a gratia exciderunt, dicit Apostolus: Si ex lege justitia, ergo gratis Christus mortuus est, sic et his qui, gratiam quam commendat et præcipit fides Christi, putant esse naturam, verissime dicitur: Si ex natura justitia, ergo gratis Christus mortuus, etc.* In quibus verbis virtute docet Concilium sententiam Pauli non de sola lege scripta, sed de lege naturæ, vel quacumque alia esse intelligendam, quia ratio ejus universalis est, et æqualiter de omnibus probat. Ac subinde indicat ideo de operibus legis veteris veram esse illam sententiam, quia universaliter etiam de operibus naturalis legis vera est, et propterea Paulum indifferenter loqui nunc de operibus legis, nunc absolute de operibus. Sumptaque est hæc sententia Concilii ex Augustino, l. de Grat. et lib. arb., c. 13, nam cum in 42 optime explicasset aliqua testimonia

6. *Assertio.* — Hæc ergo sententia omnino vera censenda est, tum propter communiorum sensum Patrum et expositorum Pauli, tum quia est valde consentanea ad totam Apostoli doctrinam, consideratis omnibus sententiis et rationibus ejus, ut illas expen-

dimus; tum denique quia est plane necessaria, et concludit universaliter quod intendit, nimirum, fidem Christi esse necessariam omnibus ad salutem, tam gentibus quam Judæis, et non superesse aliam viam obtainendi justitiam Dei. Nam hinc evidenter sequitur, sicut lex vetus, ut talis erat, vim justificandi non habuit, ita neque legem naturæ pure sumptam, ut lex erat, illam habuisse. Quapropter cum præcepta moralia de se pertineant ad legem naturæ, necesse est ut illa, etiam ut quedam naturalia præcepta sunt, comprehendenter Apostolus, cum dixit non justificari hominem *ex operibus*, sive addiderit *legis*, sive non addiderit. Ponderari etiam potest cum Chrysostomo, cum Paulus dicit: *Arbitramur justificari homines per fidem sine operibus*, non dicere Judæum vel gentilem, sed homines, ut omnium hominum opera excludat, quod clarissime exposuit dicens: *Ex operibus legis non justificatur omnis caro coram illo*; ergo, sicut loquitur de omni carne, ita et de omni lege.

7. *Duo dubia*. — Supposita ergo hac vera expositione, duo circa illa tesimonia exponna supersunt. Unum est, quo sensu accipienda sit illa negatio: *Non ex operibus*, ut non repugnet doctrine Catholicæ de dispositionibus necessariis ad justitiam; aliud est, quomodo Jacobi sententia affirmans cum illa negatione Pauli sit concilianda.

8. *Duplex acceptio justificationis, et in prima expenditur Paulus*. — Ut primum exponamus, revocandum in memoriam est quod sœpe notavimus, justificationem interdum sumi pro tota mutatione, et progressu justificationis a sui initio usque ad infusionem justitiae, interdum vero pro ipsa justitiae infusione. Quod ergo Paulus ait, justificationem non esse ex operibus, potest ad utramque justificationem referri. Et quidem si referatur ad totam justificationem, sic clarus est sensus, et non minus clara est sententiae veritas. Quia ante totam justificationem, id est, ante initium ejus, nullum opus præcedere potest ex quo justificatio contingat, sive tanquam ex merito, sive perfecto, sive imperfecto, sive ut ex dispositione, vel impetratione, ut in lib. 1 et 3 late ostensum est. Atque ita sententia Pauli in hoc sensu expugnat Judeos, et Pelagianos, ac Semipelagianos, et nullum argumentum possunt ex illa hæretici sumere contra doctrinam catholicam. Quia dispositiones ad gratiam sanctificantem, et ad remissionem peccatorum, de quibus nos locuti sumus, non

sunt causæ aliquo ex dictis modis totius justificationis in dicto sensu, sed supponunt aliquod principium illius, non datum ex operibus, et ita tota justificatio nullo modo est ex operibus.

9. *In secunda item enodatur. — Hæretica objectio ruit*. — At vero si Paulum intelligamus de justificatione ipsa formaliter, et (ut ita dicam) essentialiter et indivisibili, sic particula *ex operibus* significat idem quod, ex meritis de condigno. Estque expositio satis fundata in verbis, nam illud dicitur aliquis habere ex operibus suis quod ex merito suo comparat; apud Deum autem non est proprium meritum, nisi quod est de condigno, et ideo illud maxime dicitur non esse ex operibus, quod non est ex merito de condigno. Unde et contrario illud dicitur homo absolute habere ex operibus suis quod de condigno meretur, ut videtur loqui Jacob., capit. 2; ergo contraria negatio proprie negat hoc meritum. Favetque non parum huic expositioni Concilium Tridentinum, sess. 6, capit. 8, ubi exponit ideo nos dici gratis justificari, quia neque per fidem, neque per opera antecedentia justificationem gratiam promeremur. Ubi de proprio merito de condigno et prima gratia sanctificante loqui videtur, ut communiter sentiunt Doctores, et in lib. 12 videbimus. Gratis autem justificari apud Paulum idem est quod non ex operibus, ut constat ex Roman. 11; ergo sentit Concilium, non justificari ex operibus, idem esse quod non mereri de condigno justificationem. Denique favet Augustinus, epist. 105, dicens: *Nulla sunt merita justorum? Sunt plane, quia justi sunt; sed ut justi fuerint, merita non fuerunt*. Ubi necesse est loqui de meritis simpliciter et de condigno, nam in eadem epistola admittit aliquale meritum imperfectum justificationis, ut suo loco videbimus. Et, concion. 26 in Psal. 118, cum dixisset non posse fieri opera justitiae nisi ab homine justificato, objicit sibi confessionem publicam, dicens: *Unde ergo illi confessio?* et respondet: *Non dum quidem opus est justitiae, sed delicti improbatio*, ubi per opus justitiae intelligit plane opus meritorum de condigno. De his ergo operibus tacite exponit, cum dicitur justificatio non esse ex operibus. Et iuxta hanc etiam expositionem cessat objectio hæreticorum, quia, licet ad infusionem justitiae præcedant hominis dispositiones radicatae in fide, et ex auxilio divino procedentes, nihilominus non sunt meritoriae de condigno primæ gratiae, ut in libro duodecimo patehit, ideoque, licet

ab Abraham illud excludere. Existimo tamen dubitari non posse quin Paulus primam justificationem in sua sententia comprehendat. Nam, in dicto capite quarto ad Roman., in confirmationem suæ doctrinæ adducit verba Psalm. 31: *Beati quorum remissæ sunt iniuriantes, et quorum tecta sunt peccata. Beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum*. In quibus verbis evidenter est sermo de sola prima justificatione, in qua peccata remittuntur; ergo etiam Paulus de illa loquitur. Et quoad hanc partem optime accommodari potest doctrina hactenus data, et contra hæreticos satisfacit. An vero Paulus etiam loquatur de secunda justificatione, et in quo vero sensu dici possit illa non esse ex operibus, in puncto sequenti dicam.

10. *Objectio contendens Paulum non recte exponi*. — Sed, licet hæc doctrina quoad utramque partem verissima sit, et satisfaciat objectioni secundum se spectatæ, nihilominus non videtur satisfacere Paulo omni ex parte, quia non loquitur tantum de prima justificatione, sive in priori, sive in posteriori sensu accepta, sed etiam de secunda justificatione, seu augmentatione justitiae, quæ etiam solet justificatio dici, ut supra notavimus ex Apocal. ult.: *Qui justus est justificetur adhuc*; et Ecclesiast. 18: *Ne verearis usque ad mortem justificari*. Ergo non recte exponitur Paulus de prima justificatione. Antecedens patet, quia Paulus adducit in exemplum justificationem Abrahæ, quando de illo dictum est: *Creditur Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam*, Genes. 15; tunc autem jam erat justus, ut ex cap. 12 Genes. constat. Nam, licet expresse non vocetur justus, tamen evidenter docetur habuisse fidem et obedisse Deo, eumque per sacrificium coluisse, et cum eo familiariter egisse, multaque promissione et contulisse, protegendo illum ab inimicis; unde, in capit. 14, illi dixit Melchisedech: *Benedictus Abraham Deo excelso qui creavit celum et terram, benedictus Deus excelsus quo protegente hostes in manibus tuis sunt*. Quæ omnia manifeste ostendunt non solum fuisse Abraham eo tempore justum, sed etiam magna justitiae virum, Deoque familiariter amicum; ergo necesse est ut verba dicta de illo in capit. 15, quod fides ejus reputata est illi ad justitiam, de secunda justificatione intelligantur; ergo de eadem loquitur Paulus, alias non recte ex illo loco argumentum sumposset.

11. *Dissolvitur*. — Ad hanc difficultatem respondere nunc possemus, etiamsi per se magna sit, non tamen quoad punctum de quo tractamus, nec quoad hæreticorum objectionem, quæ solum procedit contra dispositiones necessarias ad primam justificationem, ad quam, ut diximus, satis est quod vel ex nullo merito in priori sensu, vel non ex merito de condigno in posteriori sensu fiat. Quod si Paulus de secunda justificatione fuit locutus, inde non sumetur objectio contra primam justificationem ex dispositionibus, sed orientur specialis objectio contra meritum de condigno justorum, quia videtur Paulus etiam